



۲۵۱۲۸

دانشگاه فردوسی مشهد

۱۳۷۸ / ۴ / ۱۱

دانشگاه فردوسی مشهد
دانشکده الهیات و معارف اسلامی



پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

موضوع

بررسی مسایل فقهی اختلافی بین امامیه و شافعیّه (بخش عبادات)

به راهنمایی:

استاد ارجمند جناب آقای دکتر مدیر شانه چپی

استاد مشاور:

حجّة الاسلام والمسلمین استاد عبدالکریم عبداللّهی نژاد

نگارش:

محمد جواد موسی زاده گسگری

سال تحصیلی ۱۳۷۳

تایپ و تکثیر جواد لائمه (عائیه) - مشهد

۲۵۱۲۸

2304/2

تقدیم به:

**فقهای عالی مقام امامیه که برای عزت و عظمت اسلام و تشیع با
تلاش خستگی ناپذیر تا پای جان کوشیدند و تا مرز شهادت پیش
رفتند.**

امید که مقبول درگاه ایزدمنان واقع گردد.

سپاسگزاری

اکنون که به لطف خداوند متعال و عنایات حضرت ثامن الحجج (ع) و حضرت بقیة... (عج) پایان نامه کارشناسی ارشد خود را در رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی به پایان می‌رسانم، برخود لازم می‌دانم از تمام اساتید محترم دانشکده الهیات و معارف اسلامی، بویژه اساتید ارجمند و بزرگوار آقایان دکتر مدیر شانه‌چی، حجة الاسلام والمسلمین عبداللّهی نژاد و دکتر صانعی که همیشه به گرمی و محبت پذیرایم بودند و در تمام مدت تحصیل در دانشکده الهیات خوشه‌چین خرمن فضل و معرفتشان بوده‌ام و مخصوصاً برای تدوین این مختصر از محضرشان استفاده بردم، صمیمانه تقدیر و تشکر نمایم.

همچنین از استاد محترم آقای سلطانی که از راهنمایی ایشان در طول تحصیل و نیز در تدوین این رساله، بسیار بهره‌مند شدم و نیز از تمام کارکنان ساعی و محترم کتابخانه دانشکده الهیات و معارف اسلامی که با این جانب کمال همکاری را داشته‌اند، قدردانی نموده و توفیق همگان را در راه خدمت و سربلندی اسلام عزیز از خداوند متّان خواهانم.

در پایان از پدر و مادر بزرگوار و محبوبم که همیشه مشوّق من بوده‌اند و نیز از همسر و فرزندانم که مشکلات زندگی دوران تحصیل را تحمل کرده‌اند سپاسگزاری نموده و از خداوند متّان صحت و سعادت آنان را خواستارم.

والسلام

محمد جواد موسی‌زاده گسگری

۲۲ بهمن ۱۳۷۳ شمسی برابر با ۱۱ ماه رمضان ۱۴۱۵ قمری

«فهرست تفصیلی مطالب»

صفحه	عنوان
=====	=====
۱.....	پیش‌گفتار.....
۴.....	مقدمه.....
۷۰-۱۱.....	بخش اول «طهارت».....
۱۲.....	فصل اول - آبها و نجاسات.....
۱۲.....	آب کر (آب کثیر).....
۱۳.....	آب جاری.....
۱۴.....	آب مستعمل.....
۱۵.....	مردار حیواناتی که دارای خون جهنده نیستند.....
۱۶.....	بول و مدفوع حیوانات.....
۱۷.....	بول آهو در آب.....
۱۷.....	خون حیوانات.....
۱۸.....	منی انسان و حیوان.....
۱۹.....	بدن میت مسلمان.....
۲۰.....	شیر در پستان گوسفند مرده.....
۲۰.....	حیوانات حرام گوشت آبی.....
۲۱.....	پوست مردار.....
۲۲.....	استعمال پشم و مو و کرک مردار.....
۲۳.....	استعمال عاج (استخوان) فیل.....
۲۴.....	قَنَاح و قَنَی.....
۲۴.....	وَدَى و مَدَى.....
۲۵.....	دو ظرف مشتبه.....
۲۶.....	شستن ظروف متنجس.....
۲۶.....	آب مترشح از شستن لباس نجس.....
۲۷.....	نوشیدن (ولوغ) سگ از ظروف.....
۲۸.....	تماس سگ و خوک با اشیاء.....
۲۹.....	زمین متنجس به بول.....

۳۰	استعمال ظروف مشرکین.....
۳۱	استعمال ظروف طلا و نقره.....
۳۲	فصل دوم - وضو و نواقض آن.....
۳۲	اندازه واجب شستن صورت در وضو.....
۳۳	مسح سر.....
۳۳	رساندن آب به زیرموهای صورت.....
۳۵	مسح روی دوپا.....
۳۶	موالات در وضو.....
۳۷	شستن اعضای وضو به سه مرتبه.....
۳۷	تکرار مسح سر.....
۳۸	خواب غالب بر چشم و گوش انسان.....
۳۹	تماس مرد با زن نامحرم.....
۳۹	لمس عورت.....
۴۰	استفاده آب جدید برای مسح.....
۴۱	مسح بر جبیره.....
۴۲	خون و اشیای خارج شده از عورت انسان.....
۴۲	مسح بر خُفین.....
۴۳	انجام تخلی رو به قبله و پشت به قبله.....
۴۵	فصل سوم - غسل.....
۴۵	ترتیب در غسل جنابت.....
۴۵	کفایت غسل جنابت از وضو.....
۴۶	تلاوت قرآن توسط جُنُب و حایض.....
۴۶	حمل قرآن و لمس حواشی غیر مکتوب آن.....
۴۷	مدت حیض زنان.....
۴۷	تمتع از بدن زن حایض.....
۴۸	جماع با زن حایض بیش از غسل.....
۴۹	استحاضه.....

۵۰	مدّت خون نفاس.....
۵۰	مدّت پاکی زن.....
۵۱	غسل مس میت.....
۵۲	فصل چهارم - احکام میت.....
۵۲	پارچه‌های لازم برای کفن میت.....
۵۲	حنوط میت.....
۵۳	میت مُحَرَّم.....
۵۳	فوت مرد یا زن هنگام فقدان خویشاوندان و مُحَرَّم.....
۵۴	غُسل میت.....
۵۵	نماز بر شهید.....
۵۵	زن و مردی که سنگسار می‌شوند.....
۵۶	مقتول منحرف (باغی).....
۵۶	قطعه‌ای از بدن میت.....
۵۷	مقتول در مقابل منحرفین (اهل البغی).....
۵۸	تکبیرات نماز میت.....
۵۹	سوره حمد در نماز میت.....
۶۰	غُسل و نماز میت برای کودک مسلمان.....
۶۰	عدم طهارت در نماز میت.....
۶۱	نیش قبر هنگام دفن میت بدون غسل.....
۶۲	فصل پنجم - تیمم.....
۶۲	تیمم بر خاک و چیزی از جنس سنگ.....
۶۲	مسح در تیمم.....
۶۳	تعداد ضربات در تیمم.....
۶۴	عدم اعاده نماز برای تیمم شخص مقیم (در فقدان آب).....
۶۵	عدم کفایت آب برای طهارت.....
۶۵	تیمم بخاطر ترس از شدت بیماری.....
۶۶	عدم اعاده نماز با تیمم برای شدت سرما.....

۶۶	تیمم با دو دست از مچ قطع شده.....
۶۷	خریدن آب برای طهارت.....
۶۷	فراموشی آب در بین وسایل.....
۶۸	تیمم و نماز میت.....
۶۸	تیمم به خاک مستعمل.....
۶۹	انجام نمازها با تیمم.....
۷۰	نمازگزار فاقد آب و خاک.....
۷۰	موالات در تیمم.....
۱۱۶-۷۱	بخش دوم - «نماز».....
۷۲	فصل اول - مقدمات نماز.....
۷۲	اول وقت نماز عصر.....
۷۳	قبله مسلمانان.....
۷۳	نماز به هنگام فقدان علم به قبله.....
۷۴	عورت مردها.....
۷۵	استفاده لباس ابریشم برای مردها.....
۷۵	لباسهای کوچک.....
۷۶	نماز واجب بر مَرَكَب.....
۷۶	نماز زن برابر نماز مرد و جلوتر از آن.....
۷۷	لباس و مکان غصبی در نماز.....
۷۸	اذان و اقامه.....
۷۹	فصل دوم - کیفیت نماز.....
۷۹	تکبیر آغاز نماز.....
۷۹	خواندن سورهایی از قرآن پس از سوره حمد در نماز.....
۸۰	خواندن سوره حمد در تمام رکعات نماز.....
۸۱	جواب سلام توسط نمازگزار.....
۸۲	قنوت در نمازها.....
۸۲	ذکر تسبیح در رکوع و سجده.....

۸۳	سجده بر چیزهای خوراکی و پوشاکی.....
۸۴	تلاوت سوره‌های عزائم.....
۸۴	سجده تلاوت.....
۸۵	مکان سجده نمازگزار.....
۸۶	قرار دادن اعضای سجده بر زمین هنگام سجده.....
۸۷	سجده هنگام عجز و ناتوانی.....
۸۸	تشهد اول در نمازهای غیر دو رکعتی.....
۸۸	ترتیب شهادتین در تشهد.....
۸۹	درود و صلاة بر پیامبر(ص) و آل او(ع) در تشهد.....
۸۹	سلام نماز.....
۹۱	فصل سوم - مبطلات نماز؛ سهو و شک در نماز و سجده سهو.....
۹۱	ذکر لفظ آمین.....
۹۱	قرار دادن دست راست روی دست چپ و عکس آن.....
۹۲	فراموش کردن سوره حمد در نماز.....
۹۳	سهو در رکعات نماز.....
۹۴	فراموشی تشهد و درود و صلاة بر پیامبر(ص) و آل او(ع).....
۹۴	شک در رکعات نمازهای چهاررکعتی.....
۹۵	شک در رکعات نماز مغرب و دو رکعت اول نمازهای واجب.....
۹۶	سجده سهو.....
۹۷	محل سجده سهو.....
۹۸	فصل چهارم - نمازهای جمعه، ضحی، عیدین و آیات.....
۹۸	تعداد نمازگزاران نماز جمعه.....
۹۹	تکلم هنگام خطبه‌های نماز جمعه.....
۹۹	وجود سلطان عادل.....
۱۰۰	طهارت در خطبه‌های نماز جمعه.....
۱۰۱	سفر روز جمعه پس از طلوع فجر.....
۱۰۱	قرائت خطبه‌های نماز جمعه پیش از اذان ظهر.....

۱۰۲	انعقاد نماز جمعه با حضور مسافر و بنده.
۱۰۲	نماز ضحی.
۱۰۳	نماز عید فطر و عید قربان.
۱۰۴	نماز آیات.
۱۰۵	فصل پنجم - نماز مسافر و نماز جماعت.
۱۰۵	مسافت معتبر در نماز مسافر.
۱۰۶	اقتدای مسافر به مقیم.
۱۰۶	قصد اقامت مسافر.
۱۰۷	عدم قصد اقامت مسافر.
۱۰۸	سفر صحرائشینان.
۱۰۸	نماز حاکم و لشکریانش هنگام محاصره کردن سرزمین.
۱۰۹	سفر لهو و شکار.
۱۱۰	قضای نماز مسافر در وطن.
۱۱۰	سهو در نماز مسافر.
۱۱۱	جمع بین نمازها.
۱۱۲	قرائت سوره حمد توسط مأوم.
۱۱۲	امامت قاعد برای قائم.
۱۱۳	امامت ولدالزنا.
۱۱۴	سهو امام جماعت.
۱۱۴	نمازهای اقتدا شده به شخص ظاهراً مسلمان.
۱۱۵	نیت و قصد فردی در نماز جماعت.
۱۱۵	وجود حایل بین امام جماعت و مأوم.
۱۱۶	عدالت امام جماعت.
۱۱۷-۱۳۴	بخش چهارم - (زکات و خمس).
۱۱۸	فصل اول - زکات.
۱۱۸	زکات اموال نابالغ و مجنون.
۱۱۹	زکات بیست و پنج شتر.

۱۱۹	زکات سی صدویک گوسفند.....
۱۲۰	حول در زکات اولاد چهارپایان.....
۱۲۱	زکات بر مازاد از نصاب اول طلا و نقره.....
۱۲۲	زکات زیورآلات.....
۱۲۳	پرداخت قیمت بجای اموال معین.....
۱۲۳	زکات بر انضمام مال دو شریک.....
۱۲۴	زکات غلات و میوه‌ها.....
۱۲۵	نصاب زکات غلات اربعه.....
۱۲۶	زکات مال تجارت.....
۱۲۷	مصرف زکات در مورد فی سبیل.....
۱۲۸	زکات غیر هاشمی برای هاشمی.....
۱۲۸	تقسیم زکات بر اصناف هشت‌گانه.....
۱۲۹	تقدیم زکات پیش از سال.....
۱۳۱	فصل دوم (خمس).....
۱۳۱	خمس معادن.....
۱۳۲	نصاب در خمس معادن.....
۱۳۲	کافر ذمی وقتی که زمینی را از مسلمان بخرد.....
۱۳۳	سود اضافی از تجارات و کسبها.....
۱۳۴	سهام خمس.....
۱۵۱-۱۳۵	بخش چهارم (روزه).....
۱۳۶	فصل اول - مبطلات روزه و.....
۱۳۶	خوردن و نوشیدن روزه‌دار.....
۱۳۶	استمنای روزه‌دار.....
۱۳۷	رساندن غبار غلیظ به حلق.....
۱۳۷	جنابت روزه‌دار تا اذان صبح و نماز آن.....
۱۳۸	فرو بردن سردر آب.....
۱۳۹	جماع مرد با زن روزه‌دار.....

عنوان	صفحه
=====	=====
مضمضه روزه دار.....	۱۴۱
تقطیر روزه دار.....	۱۴۲
فصل دوم - نیت روزه و.....	۱۴۳
روز سی ام ماه شعبان و.....	۱۴۳
زمان نیت روزه.....	۱۴۳
روزه یوم الشک.....	۱۴۴
رؤیت هلال ماه رمضان به گواهی یک شاهد.....	۱۴۵
کفارہ و عجز از انجام آن.....	۱۴۵
قضای روزه ماه رمضان و.....	۱۴۶
تأخیر قضای روزه ماه رمضان بدون عذر.....	۱۴۷
روزه مسافر.....	۱۴۷
روزه زن باردار و زن شیرده.....	۱۴۸
دو ماه روزه متوالی اگر.....	۱۴۹
روزه ایام تشریق.....	۱۵۰
اعتکاف.....	۱۵۱
بخش پنجم «حج».....	۱۷۳-۱۵۲
فصل اول - شرایط و انواع حج.....	۱۵۳
فوری بودن حج.....	۱۵۳
حج فقیر.....	۱۵۳
بذل استطاعت.....	۱۵۴
نیابت حج از بیمار.....	۱۵۵
رجوع به مال اضافی علاوه بر زاد و راحله.....	۱۵۶
حج زن.....	۱۵۷
حج نذری.....	۱۵۷
حج افراد خارج از حرم.....	۱۵۸
حج قرآن.....	۱۵۸

عنوان	صفحه
=====	=====
فصل دوم - مناسک حج	۱۶۰
احرام پیش از میقات	۱۶۰
نیت احرام و.....	۱۶۰
تلبیه	۱۶۱
گواه بودن مُحْرِم بر نکاح	۱۶۲
نماز طواف	۱۶۲
مکان طواف	۱۶۳
طواف نساء و طواف وداع	۱۶۳
وقوف مشعرالحرام	۱۶۴
فوت و قوف عرفات	۱۶۴
رَمی به سنگهای مستعمل	۱۶۵
تأخیر رمی جمرات و.....	۱۶۵
محلّ قربانی	۱۶۶
خوردن گوشت قربانی	۱۶۷
مواضع تحلیل	۱۶۷
بیتوته مِنی	۱۶۸
ترک بیتوته مِنی	۱۶۹
جزای قتل کفتار	۱۶۹
قتل حیوانات در حرم	۱۷۰
فصل سوم - ممانعت از حج	۱۷۲
بَدَل و عوض برای قربانی تحلل	۱۷۲
تحلل برای حج کتنده به مرض	۱۷۲
منابع و مأخذ	۱۷۴
منابع و مأخذ امامیه	۱۷۴
منابع و مأخذ شافعیّه	۱۷۵
منابع و مأخذ متفرقه	۱۷۷
فهرست آیات قرآن	۱۷۸
فهرست احادیث نبوی (ص)	۱۷۹
فهرست احادیث ائمه (ع)	۱۸۳

پیش‌گفتار:

با حمد و سپاس به درگاه خداوند متعال و درود و صلوات بر پیامبر اسلام (ص) و اهل بیت گرامی او(ع). رساله حاضر کوششی است در تطبیق بین دو مذهب فقهی امامیه و شافعیّه (یکی از مذاهب چهارگانه اهل سنت) که مسایل فقهی اختلافی میان این دو مذهب مورد بررسی و تحقیق قرار گرفته است.

پژوهش و تحقیق انجام شده در نوع خود تلاشی جدید و کم‌سابقه است که فقط به تطبیق و بررسی مسایل اختلافی در ابواب فقه (بخش عبادات) با ذکر دلایل و منابع استدلال آنها، پرداخته است. (اگرچه تطبیق بین مذاهب چهارگانه بر یا پنج‌گانه صورت گرفته است.)

لازم به ذکر است چون بررسی و پژوهش در تمام احکام فقهی و مسایل اختلافی میان دو مذهب امامیه و شافعیّه برای تهیه پایان‌نامه حاضر مقدور نبود^۱، به ناچار بررسی حاضر در بخشی از فقه که شامل ابواب طهارت، نماز، زکات، خمس، روزه و حج می‌باشد، صورت گرفته است.

رساله حاضر دارای یک مقدمه و پنج بخش می‌باشد. در مقدمه آن اشاره‌ای کوتاه به ادوار اجتهاد و منابع فقه شیعی و سنی، شده است. اموری که تذکار و یادآوری آن در ارتباط با پایان‌نامه حاضر ضروری است عبارتند از:

- ۱- کتابهایی که به عنوان مأخذ و محور اصلی احکام بین دو مذهب امامیه و شافعیّه استفاده شده است عبارتند از: کتاب اللّٰمعة الدمشقیة و پس از آن کتاب شرایع الاسلام از امامیه، و کتاب منهاج الطالبین و سپس کتاب المهذب از شافعیّه. (از کتب دیگر هر کدام از دو مذهب به نحو مقتضی استفاده شده است.)
- ۲- پس از بیان احکام، ادله و منابع معتبر آن در نزد هر یک از دو مذهب دقیقاً ذکر گردیده است. در بیان استدلال طرفین به منابع و مصادر فقهی معتبر مذهب امامیه

۱- در ابواب زیادی از فقه (غیر از بخش عبادات) بررسی و تحقیق انجام داده‌ام.

و شافعیّه توجه لازم و کافی شده‌است. در مورد منابع فقهی امامیه کتاب، سنت، اجماع و عقل، از بیان اصول عملیه به عنوان دلیل خود داری شده‌است. اگرچه به عنوان مؤید احکام ارزشمند می‌باشند. (فقط در چند مورد به عنوان مثال در تأیید احکام مذکور، اصول عملیه بیان شده‌است).

۳- مسایل فقهی که اختلاف احکام آنها بین دو مذهب امامیه و شافعیّه به نحو لزوم از طرفین یا یک طرف (واجب - حرام، واجب - جایز، حرام - جایز) بوده‌است، مطرح گردیده و از ذکر مسایل اختلافی مستحب و مکروه و مباح خودداری شده‌است. (موارد مستحب مؤکد مانند نماز جماعت و قنوت ذکر شده‌است).

۴- در بیان اخبار و روایات مقبول نزد هر مذهب تلاش فراوانی صورت گرفته است تا اخبار و روایات اولاً کوتاه، و ثانیاً دلالت لازم بر حکم مذکور داشته باشد. ولی در برخی موارد ممکن است روایات کوتاه دلالت کامل بر احکام نداشته باشند، اما با بیان منابع اخبار و روایات دیگر دسترسی به روایاتی که دلالت کامل بر احکام داشته باشند، چندان مشکل نخواهد بود.

۵- شافعی اخبار و احادیث صحیح و مؤثق را معتبر می‌داند. اما برخی از پیروان او به بعض اخبار ضعیف نیز استدلال کرده‌اند. و این امر موجب پیدایش احکام مخالف با نظر شافعی شده است.

۶- به خاطر تحولات زندگی شافعی، دو مذهب جدید و قدیم از شافعی برجای مانده است. و مسایل زیادی در ابواب فقه دارای دو حکم نزد شافعی می‌باشد، که به سبب نظرات جدید و قدیم او بوده است. و بسیاری از مسایل فقهی اختلاف رساله حاضر نیز با توجه به یکی از دو مذهب شافعی می‌باشد.

۷- در سلسله سند اخبار و احادیث، فقط راوی اول از معصومین (ع) ذکر گردیده است. و در ترجمه آنها تنها قول معصومین (ع) بیان شده‌است.

۸- ترتیب مباحث فقهی رساله حاضر به ترتیب مسایل کتاب اللّمة الدمشقیه می‌باشد.

۹- کتاب المبسوط مورد استفاده در پایان‌نامه حاضر از شمس‌الدین سرخسی بوده، لذا در بیان آن در پاورقی‌ها سبب نام المبسوط اکتفا شده‌است.

۱۰- سعی و تلاش فراوان صورت گرفته است تا رساله حاضر بی عیب و نقص و